

Příloha č. 14 Podklady pro komparační studii dobré praxe Olomoucký kraj

Konečný uživatel výsledků:

**Ministerstvo práce
a sociálních věcí**
Na Poříčním právu 1/376
128 01 Praha 2

Název projektu: Děti a domácí násilí – výzkum potřebnosti služeb specializovaných na pomoc dětem ohroženým domácím násilím a návrh minimálních parametrů těchto služeb

Číslo projektu: TIRSMPSV127

Řešitel projektu: Ostravská univerzita, Dvořákova 7, 701 03 Ostrava

Doba řešení: 1. 12. 2022–31. 12. 2024

Důvěrnost a dostupnost: pouze pro účely kontroly výstupů z 8Q

Informace o autorském týmu:

Mgr. Bohdana Richterová, Ph.D.

Doc. Mgr. et Mgr. Kateřina Mikulcová, Ph.D.

Mgr. Veronika Štenclová, Ph.D.

Mgr. Bc. Hana Kubíčková, Ph.D.

Doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D., MBA

Mgr. Kateřina Cilečková, Ph.D.

Daniela Kantorová, Psy.D.

Ing. Ondřej Mikulec, Ph.D.

Další informace o projektu:

Pilotáž – případová studie dobré praxe, Olomoucký kraj

Charakteristika kraje

Olomoucký kraj se rozkládá ve střední části Moravy a zasahuje i do její severní části, je tvořen územím pěti okresů – Jeseník, Olomouc, Prostějov, Přerov a Šumperk a celkově má 402 obcí (31 má přiznaný statut města, 12 statut městyse). Na území Olomouckého kraje bylo stanoveno 13 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 20 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem. Svou rozlohou se řadí k menším regionům, zaujímá osmé místo mezi 14 kraji v ČR. Hustotou zalidnění 118,1 obyvatel/km² se kraj řadí k průměrně lidnatým krajům České republiky. Hustota se ale v jednotlivých okresech značně liší – např. na Jesenicku je průměrně pouze 50,8 obyvatel/km², na Šumpersku 90,1 obyvatel/km², naopak na Olomoucku, Prostějovsku a Přerovsku je to přibližně 140 obyvatel/km². Geograficky je kraj členěn na severní hornatou část s pohořím Jeseníky a rovinatou jižní část tvořenou úrodnou Hanou. S počtem 632 864 obyvatel (k 31. 12. 2023) je Olomoucký kraj sedmý nejlidnatější v České republice. Věková struktura obyvatel Olomouckého kraje odpovídá průměru České republiky. Demografický vývoj Olomouckého kraje lze za uplynulých 20 let charakterizovat zvyšujícím se početním stavem poproduktivní složky obyvatelstva nad 65 let. Olomoucký kraj je regionem s bohatou historií, s pestrou a malebnou přírodou, s množstvím kulturních, sportovních i rekreačních příležitostí. Ekonomika regionu je zaměřena na tradiční zemědělství, zpracovatelský průmysl a služby (Český statistický úřad, 2024).

Kriminalita, práce policie

V průběhu roku 2023 řešila Policie České republiky na území Olomouckého kraje 9 224 trestných činů, což bylo o 110 více než v předešlém roce. Objasněno bylo 5 171 skutků, objasněnost tak dosáhla 56,1 %.

Do kategorie násilné kriminality, kam lze zařadit i činy v souvislosti s týráním svěřené osoby a osoby žijící ve společném obydlí, bylo zařazeno 853 trestných skutků (podíl 12,7 % z obecné kriminality). Jednalo se především o úmyslné ublížení na zdraví (395 činů) a porušování domovní svobody (129 činů). V souvislosti s tématem domácího násilí lze také uvést mravnostní delikty, konkrétně počet evidovaných případů pohlavního zneužití, kterých bylo v roce 2023 v Olomouckém kraji 43 a 29 případů zneužití dítěte k dětské pornografii.

Dle statistiky Policie ČR v roce 2023 bylo registrováno v Olomouckém kraji 20 případů týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199). Objasněno bylo 6 případů (což je 30 %). Ve srovnání se sledovanými kraji se jedná o třetí nejvyšší počet případů a nejnižší objasněnost (Karlovarský kraj - 11 případů, objasněnost 9 – 81,8 %; Moravskoslezský kraj – 40 případů, objasněnost 19 – 47,5 %; Liberecký kraj – 21 případů, objasněnost – 13 – 61,9 %) (Policie ČR, 2024).

Olomoucký kraj s počtem 89 vykázání za rok 2023 má druhý nejvyšší počet vykázání ve sledovaných krajích. Moravskoslezský kraj s počtem 106 vykázání je tedy první ve sledovaných krajích (celkově čtvrtý v ČR), následuje kraj Liberecký s počtem 81 a Karlovarský s 61 případy vykázání. Obecně všechny 4 kraje vykazují nárůst počtu vykázání v roce 2023 ve srovnání s rokem 2022 (Policie ČR, 2024a). Počet incidentů se znaky DN za r. 2023 v rámci ÚO Olomouc (zahrnující okres Olomouc) bylo 508 (rozhovor se zástupcem Policie ČR 1).

Sociální služby a práce s domácím násilím v kraji

Podobně jako je tomu i v ostatních krajích, rovněž Olomoucký kraj disponuje základními druhy a formami sociálních služeb, jako jsou sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Zároveň jsou v kraji zastoupeny všechny typy sociálních služeb, a to pobytové, ambulantní a terénní. Největší pozornost je věnována úrovni a kapacitě pobytových služeb v kraji se zaměřením na seniory, osoby se zdravotním postižením a domovy se zvláštním režimem. V tomto ohledu se Olomoucký kraj v počtu lůžek v domovech pro seniory na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let umístil na 5. pozici¹ (v průměru 19,5 lůžek na 1 000 seniorů). Domovů se zvláštním režimem (osoby s duševním onemocněním, závislé na návykových látkách) v kraji ve sledovaném období přibýlo, obecně tento typ pobytových služeb zažívá v posledních letech největší rozvoj (Český statistický úřad, 2021).

Elektronický katalog poskytovatelů sociálních služeb uvádí přehled zařízení, která se v Olomouci věnují osobám ohroženým domácím násilím (KPSS Olomouc, 2024). Podobně jako v ostatních, nejen sledovaných krajích, zastává v oblasti odborné pomoci obětem DN důležitou roli intervenční centrum, které je v Olomouci součástí střediska sociální prevence. Intervenční centrum (respektive středisko sociální prevence) má v rámci Olomouckého kraje ve všech svých regionech (Šumperk,

¹ Nejvíce lůžek na 1 000 obyvatel daného věku vykázal kraj Jihočeský (21,7 lůžek), nejméně příznivá situace byla zjištěna v hl. městě Praze (9,2 lůžek).

Jeseník, Přerov, Prostějov) pobočku, která je v uvedených městech součástí poradny pro rodinu (středisko sociální prevence, 2024a).

Do kategorie poskytovatelů krizové pomoci v Olomouckém kraji (kromě výše uvedeného intervenčního centra), které se rovněž zaměřují na osoby ohrožené DN, je možné zařadit (viz např. KPSS, 2024):

- Bílý kruh bezpečí, z.s. (poradna pro oběti trestných činů)
- Charita Olomouc, krizové centrum
- ZDVOP (Klokánek Dlouhá Loučka a Olomouc, Kanafásek, Ostrůvek)

Telefonické linky:

- InternetPoradna.cz - E-linka (krizová pomoc po chatu)
- InternetPoradna.cz - Telefonická krizová pomoc
- Linka důvěry pro dospělé při krizovém centru Psychiatrické kliniky FNOL
- Poradna pro ženy a dívky Olomouc, krizová linka

Webové stránky domacinasili.cz poskytují ucelený přehled zařízení a organizací, které se věnují problematice DN v celé České republice.

Metody sběru a analýzy dat:

S oporou o matici indikátorů byly vytvořeny tři typy polostrukturovaných rozhovorů. První pro pracovníky v sociální a školské oblasti, druhý pro pracovníky justice a třetí pro pracovníky policie. Výběr participantů byl na základě expertního výběru (Marshall, C., & Rossman, G. B. 2021). Při výběru participantů jsme se pokusili získat zástupce jednak různých odborných služeb a jednak jsme zohlednili významné územní celky kraje, a to Olomouc (6), Jeseník (2), Šumperk (1) a Přerov (1). Tento výběr umožnil získat hloubkové, detailní a odborné informace.

Celkem bylo realizováno 9 rozhovorů: 2 osobní rozhovory se zástupkyněmi OSPOD (Olomouc a Jeseník), 1 osobní rozhovor s vedoucí Intervenčního centra v Olomouci, 1 osobní rozhovor s metodičkou v oblasti DN Krajského úřadu v Olomouci, 1 osobní rozhovor se sociálním pedagogem na ZŠ v Přerově a 1 osobní rozhovor se sociální pracovnící z krizového bytu pro osoby ohrožené DN v Šumperku. Dále byly realizovány 2 rozhovory se zástupci PČR v Olomouckém kraji, doplněné písemným vyjádřením participantů k daným tématům, v oblasti justice byl realizovaný 1 telefonický

rozhovor s advokátkou v Olomouckém kraji. Rovněž byla využita data získaná písemnou formou od vedoucí neziskové organizace, která má působnost ve dvou krajích (Olomoucký a Moravskoslezský).

V rámci triangulace dat byla analýza rozhovorů obohacena o pečlivý výběr a zkoumání relevantních dokumentů. Tyto dokumenty byly vybrány s cílem doplnit a upřesnit zjištění z rozhovorů, poskytnout širší kontext a umožnit hlubší porozumění zkoumanému tématu. Při výběru dokumentů byla kladena zvláštní pozornost na jejich přímou relevanci pro výzkumné otázky a schopnost poskytnout doplňující nebo objasňující perspektivy k informacím získaným z rozhovorů. Tento integrovaný přístup zvyšuje validitu a komplexnost našich závěrů, poskytující relevantní doplňkový kontext k verbálně sděleným informacím a umožňuje komplexnější pochopení zkoumaného jevu. Informace byly doplněny prostřednictvím analýzy dokumentů z krajského úřadu Olomouckého kraje, z webových stránek domáci násilí.cz (domacinasili.cz), webových stránek Střediska sociální prevence v Olomouci, Intranetu Policie ČR a dalších dokumentů dostupných na internetu (seznam zdrojů je v závěru této studie). V závěru případové studie je také uveden seznam zkratk použitých v textu.

K identifikaci a pochopení dobré praxe v Olomouckém kraji jsme použili tematickou narativní analýzu (Riessman, 2008) se zaměřením na osm klíčových témat (viz matice indikátorů). Byl získán úplný přepis nahraných rozhovorů a písemných odpovědí. Dále docházelo k hledání obsahu tématu dobré praxe v jednotlivých stanovených indikátorech. Byly vyhledány a popsány tematické a kontextové souvislosti. V rámci tematické analýzy byly hledány nové vhledy a porozumění informacím zaměřených na zkušenosti dobré praxe ve vybraném kraji. Pro porozumění celku není ve výstupech jen popsána dobrá praxe, ale také kontexty uvádějící nedostatky nebo limity v práci s dětmi se zkušeností s domácím násilím. Ty jsou vždy uvedeny v druhé části v každém tématu. Důležitou roli hrál narativní přístup k analýze, který zdůrazňoval význam a strukturu vyprávění.

V rozhovorech byly patrné rozdíly týkající se převážně pokrytí služeb v daných oblastech působnosti institucí (Olomouc, Šumperk, Jeseník, Přerov). Zkušenosti byly rovněž rozdílné v souvislosti s odlišným zaměřením poskytovaných služeb.

1. Téma: Domácí násilí

Dobrá praxe: Vnímat nové trendy v pojetí DN a reagovat na změnu

Vedoucí IC v Olomouci apeluje na zřetelné ohraničení a vymezení domácího násilí (dále také DN), rovněž ale uvádí, že je nutné vnímat měnící se trend v pojetí a definování DN. V souladu s uvedenými trendy není nezbytné brát striktně všechny znaky v potaz.

„Intervenční centra v souvislosti s pojetím DN reagují na zákon o policii²... Pojetí DN se proměňuje a posouvá, definice DN je sice daná, ale současně je užitečné vnímat, že se pojetí proměňuje a vyvíjí, ale podstatné je, aby to definováno bylo.“³

V souvislosti s vnímáním nových trendů v oblasti domácího násilí se zmiňuje sociální pracovnice z OSPOD Olomouc o nezbytnosti průběžného vzdělávání odborníků především z řad policistů, justice i pracovníků neziskového sektoru. Kvalitní znalost problematiky může předejít opakovanému znevěrohodňování obětí domácího násilí. *„Je nutné být stále v kontaktu s novými trendy... průběžné vzdělávání zajistí znalost projevů a dynamiky násilí... předejdeme tak tomu, že hlavně z pohledu policie nebo soudu nebudou oběti, které nezapadají do dané škatulky, působit nevěrohodně...“*

Dobrým příkladem porozumění složité dynamice domácího násilí je vyjádření pracovnice KÚ ke schopnosti osoby ohrožené domácím násilím jednat ve svůj prospěch: *„...vztah oběti, tedy osoby ohrožené k násilné osobě, má složitý vývoj... osoba ohrožená musí dospět do stadia, kdy je připravena odejít a jednat v zájmu sebe sama, případně i svého dítěte.“*

Dalším projevem neustálého vývoje zkoumaného jevu a s tím související adekvátní reakce odborné veřejnosti, je měnící se terminologie v různých aspektech domácího násilí, například v definici a vymezení, projevech, ale i označení služeb. Příkladem je vyjádření vedoucí IC k názvu a samozřejmě i poskytování služeb azylových domů: *„...jsem ráda, že se u nás azylové domy dnes již označují přesněji směrem k osamělému rodiči, a samozřejmě tím i poskytují služby všem osamělým rodičům...“*

Dobrá praxe: Různé formy útlaku v rodině je potřeba řešit

Vedoucí OSPOD Jeseník podobně jako sociální pracovnice OSPOD Olomouc se spíše přiklání k volnějšímu a širšímu vymezení DN, které tedy odpovídá aktuálním trendům, jak o nich hovořila vedoucí IC výše.

Vedoucí OSPOD Jeseník má úroveň vnímání ohrožení dítěte v rodině položenou poměrně nízko, domnívá se, že je potřeba řešit i zdánlivě bagatelní případy především v oblasti manipulace a kontroly. Nemusí jít zcela zřetelně o domácí násilí, důležité je dítě ochránit.

² Zákon č. 283/2008 Sb., o Policii České republiky. V zákoně se především jedná o § 44, který vymezuje vykazání. Rovněž na stránkách Intervenčního centra Olomouc je uvedena definice domácího násilí včetně forem, specifik i zákonné podpory (Středisko sociální prevence Olomouc, 2024).

³ Jako doplnění, ale rovněž jako zdroj strukturovaného pojetí DN může sloužit vyjádření zástupce Policie ČR 1: *„K identifikaci domácího násilí slouží pomůcka SARA DN obsahující strukturované otázky, kdy z komplexu výsledných odpovědí se dovozuje, zda se ve věci jedná o DN, či nikoliv.“*

„Když se člověk doma necítí bezpečně a dobře, nejsou tam saturovány jeho základní potřeby, tak vnímám, že je to projev násilí... nejde jen o fyzické útoky, ale více je toho psychického, ponižování, nadávky, zabraňování sociálním kontaktům. Například, když matka přestala vozit své dospělé dítě se specifickými potřebami do školy, protože muž jí dělal žárlivé scény. To vnímám jako určitý druh psychického násilí, které je potřeba řešit. Samozřejmě se to řeší málo, protože se to těžko prokazuje...“ Na druhé straně dodává, že je potřeba brát v úvahu i dané znaky domácího násilí, například dlouhodobost a asymetrii rolí.

„Každé násilí v rodině si zaslouží pozornost, je potřeba se na to zaměřit... vždy to na dítě má dopad a je nutné ho ochránit...“ To jsou slova sociálního pedagoga ze ZŠ v Přerově, která potvrzují výrok pracovnice z OSPODu v tom smyslu, že každé násilí je nutné řešit.

Podle sociální pracovnice OSPOD Olomouc je neměnnost rolí stále zásadní, protože od toho se odvíjí i specifická práce s klientem, nicméně ostatní znaky již nejsou tak nutné.

„Spíš se přikláním k širšímu pojetí, že nemusí být dogmaticky splněny všechny znaky, ale jde především o to, jak je dané uspořádání v rodině ohrožující pro dítě a matku...“

Dobrá praxe: Respekt k potřebám a názorům dětí aneb dítě je potřeba chránit

V souvislosti s výše uvedeným příkladem dobré praxe se nám v rozhovorech odkrýval i další významný aspekt, a tím byl projev, kde se neobjevují bagatelizace, násilí v rodině s ohledem na dítě. Vedoucí OSPOD Jeseník jednoznačně dítě vnímá jako sekundární oběť DN, OSPOD věnuje velkou pozornost, pokud je dítě v rodině ohrožené. *„...nebráníme se i dočasnému umístění dítěte mimo rodinu, pokud je to žádoucí pro jeho ochranu... využíváme pěstounskou péči na přechodnou dobu a ZDVOP...“*

Pracovnice KÚ k faktu, že děti jsou obětí DN, i přesto, že nečelí přímému útoku agresora, dodává: *„...je skvělé, že se problematika násilí v rodině posunula i s ohledem na děti do zákona o OSPOD⁴, že je dítě také obětí, a je s ním podle toho zacházeno...“*

Stejný názor, že dítě je osobou ohroženou (respektive poškozenou) přesto, že není přímou obětí domácího násilí v souvislosti s příkladem dobré praxe, vyjadřuje také zástupce Policie ČR 1.

⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně.

„Jako dobrou praxi vnímám přístup OČTŘ ke skutečnosti, kdy děti nejsou přímými oběťmi DN, ale jsou svědky takového jednání mezi dospělými. V takovém případě jsou považovány za oběti/poškozené, neboť závadové jednání dospělých vnímají velmi citlivě a intenzivně, což je traumatizuje.“

„Nehledíme už na tu matku...“ to jsou slova vedoucí OSPODu. Ta opakovaně zdůrazňuje, že ona je tu právě na ochranu dítěte, a přestože si je vědoma, že se ocitá na hranici profesní etiky, v určité chvíli přestává brát ohled na nekonající matku a jedná v nejlepším zájmu dítěte: „...když mi ji (matku) opakovaně edukujeme, nabízíme jí pomoc a ona přesto nejedná tak, aby své dítě ochránila, již na ni nehledíme na osobu ohroženou, ale pro to dítě spíš ohrožující... my jim to samozřejmě vysvětlujeme, že jsme tady kvůli těm dětem a že když ona nemůže nebo nechce, tak to musíme udělat my... on ví, co mají dělat a co nastane, když ty kroky nesplní...“

Respekt k potřebám dítěte se často výrazně projevuje v souvislosti s kontaktem s násilnou osobou. Vedoucí OSPOD Jeseník i pracovnice KÚ shodně sdělují, že prvotním právem dítěte je bezpečí, nesouhlasí s vyvíjením tlaku, aby dítě bylo v kontaktu s násilnou osobou za každou cenu. Především je samozřejmě brán v potaz názor a přání dítěte: „...v žádném případě dítě nemůžeme vystavit nevhodnému kontaktu a nebezpečí...“ (pracovnice KÚ). Vedoucí OSPOD je ve svých úvahách ještě konkrétnější v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany dítěte. Kontakt ohroženého dítěte a zákonného zástupce, který je zároveň i osobou násilnou, vnímá jako etický problém, chápe snahy rodiče, snaží se i respektovat, že oba rodiče mají stejná práva, dokud soud nerozhodne jinak, ale zároveň jsou tu zájem, právo, a především bezpečí a klid dítěte. Při jednáních, týkajících se péče o dítě, věnují pozornost tomu, aby byl kontakt ošetřen dle přání a potřeb dítěte, například dbají na odděleném kontaktu na OSPOD i u soudu, pokud dítě vyjádří obavy.

„...vše řešíme vždy individuálně a bereme v úvahu názor dítěte... zajišťujeme oddělené jednání a také soud v tomto ohledu informujeme a nabádáme k opatrnému postupu...“

Dobrá praxe: Mění se přístup laické veřejnosti k DN

Na straně laické veřejnosti je z pohledu pracovnice KÚ evidentní posun ve vnímání problematiky domácího násilí. Pracovnice KÚ sděluje, že skutečně stojí za zmínku, že se zvyšuje povědomí a dochází ke změně názoru na průběh násilí v rodině: „Je vidět, že se zvyšuje informovanost, téma již není tolik bagatelizováno... lidé, ať už z širšího okolí nebo i z rodiny, si více negativních jevů všímají a dávají podněty k prošetření na OSPOD nebo i na policii...“ Toto tvrzení je možné dát do souvislosti

se statistikami Policie ČR (2024c), ve kterých je evidentní nárůst identifikovaných případů domácího násilí. Nárůst počtu vykázaných osob v souvislosti s domácím násilím lze zaznamenat i ve statistice Asociace pracovníků intervenčních center (domacinasili.cz).

2. Téma: (Ne)dostatek a (ne)dostupnost sociálních služeb

Než se budeme věnovat jednotlivým příkladům dobré praxe v souvislosti s poskytovanými službami osobám ohroženým domácím násilím, je nutné sdělit, že společným jmenovatelem všech rozhovorů se zástupci sociálních služeb, krajského úřadu i základní školy je velmi problematická dostupnost především psychiatrické, psychologické a terapeutické pomoci. Tato nepřívětivá situace se projevuje především dlouhými (několikaměsíčními) čekacími lhůtami na péči psychiatra nebo psychologa. Jako příklad je možné uvést sdělení vedoucí neziskové organizace, která působí ve dvou sledovaných krajích (Olomoucký a Moravskoslezský): „...dostupnost psychiatrické a psychologické péče je v našich regionech (myslí Moravskoslezský a Olomoucký kraj) tristní, čekací doby jsou neskutečně dlouhé, což je zvláště pro lidi v krizi opravdu naprosto nemyslitelné...“ Podobně hovoří i sociální pracovnice z OSPOD Olomouc: „Služby jsou poddimenzované, zvláště služby psychologů... a čekací lhůty jsou skutečně dlouhé...“ Obecný problém s dostupností je ještě výraznější v malých městech, zvláště v Jeseníku a Šumperku. Zcela jednoznačně se na dotaz ohledně dostupnosti v Šumperku vyjádřila sociální pracovnice z krizového bytu: „...tak to je katastrofa, objednáci lhůty jsou několik měsíců... není tu dostatek psychologů ani psychiatrů...“ Vedoucí OSPOD Jeseník rovněž pokrytí odbornými službami v Jeseníku a okolí hodnotí jako nedostačující: „...chybí tady návazné služby, nemáme klienty kam posílat, zcela chybí terapeut pro děti a psychiatr, ale i kvalitních psychologů je málo...“

Dobrá praxe: Vytvořená síť služeb IC v kraji – garance dostupnosti právníka i psychologa

Intervenční centrum je zcela oprávněně považováno za stěžejní a zastřešující instituci, která poskytuje odbornou pomoc obětem domácího násilí. Jak z rozhovorů jednoznačně vyplývá, je to organizace, kterou všichni, kdo pracují s ohroženými dětmi, znají a mohou se na ni v případě potřeby obrátit, je tedy garantem dostupnosti a znalosti problematiky. Dalším důležitým aspektem kvality poskytovaných služeb je určitá míra multidisciplinarity, respektive zajištění komplexní péče, v každém zařízení jsou k dispozici sociální pracovníci, psychologové i právník, kteří jsou v IC zaměstnaní na plný úvazek. Vedoucí IC v Olomouci k tomu sděluje: „...to, že má naše intervenční centrum právníka a psychologa na plný úvazek, považuji za normu, tak by to mělo být všude...“

V návaznosti na komplexnost poskytované péče a kvalitu služeb centra se vyjadřuje pracovnice KÚ, která na otázku, co ji jako první napadne ohledně příkladu dobré praxe v Olomouckém kraji, odpověděla, že je to středisko sociální prevence.

„...určitě naše středisko sociální prevence, nabízí celou škálu služeb... jejich péče je dostupná a na dobré úrovni...“

Co lze opravdu vnímat jako příklad dobré praxe, je skutečnost, že služby intervenčního centra, včetně právníka a psychologa, jsou dostupné napříč celým krajem, tedy i v okrajových místech, kde je pokrytí odborníky, jak bylo zmíněno výše, velkým problémem.

Vedoucí IC v Olomouci popisuje praxi následovně: *„...tyto služby jsou dostupné po celém kraji... právník i psycholog jsou zde na plný úvazek a do poboček cestují... na těch pobočkách jsou sociální pracovníce, které koordinují služby pro klienty a v případě potřeby klienta tedy domluví schůzku s odborníkem... pomoc musí být okamžitá, jsme krizová služba, snažíme se tedy udělat maximum pro dostupnost odborníka na DN pro klienta... pomalu rozvíjíme i on-line službu, abychom mohli opravdu zajistit rychlou pomoc...“*

Sociální pracovníce z OSPOD Olomouc rovněž služby intervenčního centra směrem k obětem domácího násilí považuje za velmi kvalitní a žádané, domnívá se, že fungují naprosto skvěle s ohledem na odbornost, znalost problematiky i vstřícný přístup. Na druhé straně se celým naším rozhovorem vine jako červená nit téma multidisciplinarita, konkrétně tedy na úrovni služeb poskytovaných právě intervenčním centrem. Pracovnice OSPODu nabízené služby intervenčního centra jako multidisciplinární příliš nevnímá v souvislosti s aktuálními a specifickými potřebami klientů, kteří čelí násilí v rodině.

„...nedaří se mi klienty motivovat, aby s IC spolupracovali... je toho tolik, co ten klient musí zvládnout, je to pro něj velmi těžké... potřeboval by všechny služby na jednom místě, pod jednou střechou, aby nemusel chodit po různých institucích a vše mohl zvládnout v nějakém rozumném čase... ta praxe je jiná, on musí na policii a k právníkovi, k nám na OSPOD, do intervenčního centra, k psychologovi pro sebe, pro děti a tak dále... to prostě není možné zvládnout, nedivím se, že se mu nechce a nemá sílu... komplexnost služeb je pro tuhle klientelu naprosto zásadní, jinak se nikam nepohneme...“

Poněkud odlišný úhel pohledu na fungování intervenčního centra bylo možné zaznamenat ve výpovědi advokátky z Olomouce, sociální pracovníce z Jeseníku i sociálního pedagoga z Přerova.

Všichni tři participanté se nezávisle shodují v názoru, že organizace v uvedených městech nejsou aktivní, jsou spíše uzavřené a rovněž čekací doby neodpovídají krizovým službám, není však jisté, zda je to z důvodu nedostatečné personální kapacity, nebo neochoty ze strany pracovníků.

„...v poradně jsou dlouhé čekací doby, někdy až dva měsíce... nevím, čím to je, jestli neochota, nebo nemají kapacitu...“ (sociální pedagog ze ZŠ v Přerově).

Vedoucí OSPOD Jeseník se k fungování IC vyjadřuje: *„...hledám si raději jiné služby, poradna tady je poněkud zkosnatělá, nejsou angažovaní a moc se drží vymezených pravidel...“*

Advokátka při zpřehledňování služeb pro oběti DN neopomněla uvést intervenční centrum a Bílý kruh bezpečí, ale zároveň dodává, že nejsou příliš aktivní. *„V samotné Olomouci existuje intervenční centrum i pobočka Bílého kruhu bezpečí, ale nejsou příliš aktivní.“*

Dobrá praxe: Práce s násilnou osobou je nutná, ale zatím spíše ojedinělá

Podobně, jak je tomu i v dalších sledovaných krajích, rovněž v kraji Olomouckém není zatím práce s osobou násilnou běžným systémovým opatřením. Na druhé straně se odborníci jednoznačně shodují, že odborná práce s osobou, dopouštějící se násilí, je velmi potřebná a je žádoucí tyto služby rozvíjet. V rámci celé České republiky je několik organizací a projektů, které se této oblasti věnují na vysoké odborné úrovni.⁵ V Olomouckém kraji ve srovnání například s krajem Moravskoslezským neexistuje ucelená pomoc nebo program ke zvládnutí agrese v rámci rodinného systému. Dobrou praxí v tomto ohledu je spíše to, že naši participanté jsou si vědomi tohoto slepého místa v souvislosti s komplexním řešením domácího násilí.

Pracovnice KÚ se okrajově zmiňuje o programech, které nabízí organizace Člověk v tísni, o.p.s. a Probační a mediační služba (PMS), v obou případech jde spíše o resocializační programy v rámci trestního řízení.

„Tato oblast není dostatečně pokryta, myslím, že něco nabízí PMS a Člověk v tísni realizuje resocializační program...“

Vedoucí IC Olomouc jednak upozorňuje, že IC s násilnými osobami nepracuje a dále se stručně zmiňuje o možnostech práce s agresí v rámci individuální terapie motivovaných jedinců, také uvádí stejný resocializační program jak pracovnice KÚ.

⁵ Příklady některých organizací a programů, které pracují s násilnou osobou, jsou zpřehledněné na webových stránkách domacinasili.cz, nejsou zde však uvedeny všechny.

„...práce s agresí je možná prostřednictvím individuální terapie, ale to samozřejmě vyžaduje motivovanost toho klienta... je tu ještě ten program H.U.L.K., ale není o něj zájem a má omezenou kapacitu...“

V souvislosti s dobrou praxí je nutné zmínit služby SAS ve středisku sociální prevence, které nabízí pomoc a podporu celému rodinnému systému i po stránce psychologické. Psycholožka tedy může poskytnout i odbornou podporu v souvislosti s násilím, nejde však opět o cílenou práci s agresorem.

Vedoucí IC Olomouc k tomu uvádí, že: *„...SAS v naší organizaci poskytuje službu celé rodině, což je samozřejmě užitečné, protože pracovat s celým rodinným systémem je důležité... nevím, ale jak přesně jim psycholožka pomáhá, je to jiná služba... také je nutné zvážit, zda je to vhodné pro každého, například, když je tam trestní řízení...“*

Jako velmi užitečné se jeví, jakým způsobem vedoucí IC v Olomouci uvažuje z hlediska prostorového uspořádání a bezpečnosti všech zúčastněných při práci s celým rodinným systémem, kde je přítomno domácí násilí.

„Práce s násilnou osobou je nezbytná, ale nese to i rizika... v rámci jedné budovy to není možné... násilná osoba může vidět, jak jde oběť do poradny... je potřeba tomu věnovat pozornost i prostorově a personálně.“

O hledání způsobu, jak zajistit celé rodině, která je ohrožena násilím v blízkých vztazích, kvalitní a profesionální pomoc, hovoří sociální pracovnice z OSPOD v Olomouci, která v tomto směru nabízí specifickou mediaci v rámci domácího násilí. Sociální pracovnice samozřejmě zohledňuje, že nejde o běžnou mediaci, ale skutečně o intervenci, která má jasně a poměrně přísně definovaná pravidla a podmínky, základním z nich je souhlas a dobrovolnost obou stran a také typologie agresora.

„...já nesouhlasím s tím, že není možné vůbec poskytovat mediaci při řešení domácího násilí, možné to je, ale za velmi jasných podmínek... musím zohlednit, čeho je oběť schopna... oba do toho musí prokazatelně vstupovat dobrovolně, a co je naprosto zásadní, je to, o jakého agresora se jedná... Aby mohla mediace proběhnout, musí mít ten agresor náhled na své chování... jedná se o agresí páchanou z tzv. bezmoci, to znamená, že je to jedinec, který se neovládá a skutečně svého jednání lituje.“

Dobrá praxe: Okamžitá pomoc pro oběti – ubytování a materiální pomoc

Velkým tématem při poskytování pomoci a podpory obětem domácího násilí je obecně bezprostřednost a rychlost. To se samozřejmě týká i poskytnutí okamžité materiální a finanční pomoci

včetně ubytování, neboť oběť DN se často náhle ocitá bez zázemí, prostředků, případně i dokladů. Považujeme tedy za užitečné poukázat na příklad rychlého řešení při zajištění bydlení a finanční pomoci ohroženým osobám. Krizový byt v Šumperku zajišťuje možnost okamžitého ubytování pro ženy nebo osamělé rodiče s dětmi v krizi (např. fyzické nebo psychické týrání, náhlá ztráta bydlení, nečekané životní situace atd.). Kromě ubytování na 7 dní zdarma jsou zde zajištěny odborné sociální poradenství, krizová intervence, zprostředkování kontaktu s jinými institucemi apod. (Pontis Šumperk, o.p.s., 2024). Sociální pracovníci azylového domu i krizového bytu projevují poměrně velkou angažovanost při zajišťování hmotné krizové i následné pomoci klientům.

Sociální pracovnice krizového bydlení hovoří o postupech v souvislosti s hledáním trvalého bydlení a pomoci, z její výpovědi je patrné, že zajistit základní potřeby je priorita: „...*hned se jim snažíme pomoci najít lékaře, vyřídit doklady a zajistit základní potřeby... jsou tady jen sedm dní, takže musíme jednat rychle, abychom jim zajistili ubytování... obvoláváme azylové domy v okolí, rodinné příslušníky... a zároveň je moc nezatěžujeme, aby měli čas vydechnout a vše si srovnat...*“

Dlouhodobě se ukazuje, že oblast okamžité hmotné pomoci je významným limitem při práci s oběťmi DN, jak to například sděluje vedoucí IC v Olomouci: „*Chybí skutečně systémovost v oblasti poskytování okamžité materiální pomoci...*“

Sociální pracovnice krizového bytu v Šumperku sděluje, jak postupuje, pokud se osamělý rodič ocitne bez finančních prostředků. Existuje možnost okamžité finanční podpory bez složité administrativy a dlouhého čekání. Tuto malou finanční částku, například na cestu nebo na potraviny, poskytuje Charita v Šumperku, která tyto prostředky získává například z Tříkrálové sbírky: „...*my požádáme Charitu o peníze, s klientkou si pro ně dojdeme, já (sociální pracovnice) dostanu peníze do ruky, jdu s klientkou koupit jízdenku, kterou pak předám klientce. To samé například, když třeba klient nemá žádné doklady a potřebuje peníze na jejich vyřízení...*“

Dobrá praxe: ZDVOP jako sanitka

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) je ve své podstatě dobrou praxí, z rozhovorů s participanty ze sociální oblasti vyplývá, že v Olomouckém kraji naplňuje ZDVOP v souvislosti s řešením případů domácího násilí účel své existence zcela bezpodmínečně. ZDVOP byl zmíněn sociálními pracovníci v Jeseníku, Šumperku i Olomouci jako o nezbytné součásti péče o dítě v tíživé situaci, nikdo z nich neopomenul zařízení v souvislosti s nimi zmínit, ve stejném duchu hovořila i vedoucí IC v Olomouci.

„*My tady intenzivně spolupracujeme se ZDVOPem Ostrůvek⁶, on především nabízí program na rozvoj rodičovských kompetencí... spolupráce je velmi dobrá*“ (sociální pracovníce – Krizový byt Šumperk).

Nejintenzivněji o nich však hovoří pracovníce KÚ, která v souvislosti s nimi sděluje: „*Nedokážu si představit, že by systém péče o ohrožené děti ZDVOPy neměl.*“ Z její výpovědi je zřetelné, že Krajský úřad v Olomouci skutečně zařízení považuje za důležitou součást pro dítě v krizi a v tomto duchu k nim přistupuje.

Pracovnice KÚ sděluje k fungování ZDVOPů následující: „*...scházíme se s pracovníky pravidelně, zajímáme se o jejich potřeby, ale také kontrolujeme činnost... kraj se postaral o personální zázemí. Je to skvělá služba, rychle a bez potíží klienta přijme... jsou často využíváni pro krizovou pomoc dítěti.*“

3. Téma: Multidisciplinární spolupráce

Z rozhovorů vyplývá jednak implicitně, že menší města (viz například Šumperk nebo Jeseník) mohou poskytovat příležitost pro snazší navázání spolupráce mezi jednotlivými subjekty. Explicitně přesně o tomto jevu hovoří sociální pracovníce OSPOD Olomouc: „*...menší města mohou poskytovat snazší prostor pro spolupráci a propojení, neboť se zaangažované osoby jednotlivě znají.*“

Dobrá praxe: Interdisciplinární spolupráce jako běžná praxe všech zainteresovaných subjektů

Interdisciplinární spolupráce je v souvislosti s řešením domácího násilí, kde je nutný komplexní a koordinovaný přístup, klíčová rovněž v Olomouckém kraji. Všechny subjekty, které participují při řešení tématu domácího násilí, o mezioborovém propojení hovoří jako o standardní a běžné praxi.

Intervenční centrum v Olomouci je jakýmsi přirozeným symbolem a koordinátorem interdisciplinarity, v každém regionu se z jeho iniciativy podařilo vybudovat interdisciplinární tým, který se pravidelně setkává a skládá ze zástupců policie, OSPOD, státního zastupitelství, soudu a dalších zainteresovaných subjektů. Tým hledá především možnosti dlouhodobých a systémových postupů vzájemné spolupráce a koordinace služeb, ale mohou se zaměřit i na konkrétní aktuální případy.

⁶ Blíže viz Centrum ostrůvek, 2024

Vedoucí IC se k této iniciativě vyjadřuje následovně: „...v každém regionu se nám podařilo vybudovat interdisciplinární tým, který se setkává 1x ročně... podle potřeby, kromě pravidelných účastníků, zveme i další organizace, se kterými pak sdílíme postupy v souvislosti s konkrétním případem...“

Mezioborová spolupráce jako součást služby IC Olomouc je uvedena i na webu organizace⁷. Spolupráce s co nejširším spektrem institucí je jedním z hlavních pilířů úspěšné činnosti intervenčních center. Intervenční centrum v rámci interdisciplinárního přístupu spolupracuje při pomoci osobám ohroženým domácím násilím s orgány veřejné správy, samosprávy a dalšími institucemi a ve spolupráci s těmito organizacemi motivuje uživatele k využívání odpovídajících postupů a vlastních možností při řešení jeho osobní situace.

Zástupce Policie ČR, respektive orgánů činných v trestním řízení (OČTŘ) v souvislosti s tématem multidisciplinární spolupráce stručně uvádí, že je běžnou praxí spolupracovat kromě dalších OČTŘ s intervenčními centry nebo Bílým kruhem bezpečí.

„Spolupracujeme standardně se státním zastupitelstvím, soudem, znalci z oboru psychologie, psychiatrie a zdravotnictví, OSPOD, Střediskem sociální prevence Olomouc, Bílým kruhem bezpečí apod.“

Pracovnice KÚ se o pravidelných setkáních interdisciplinárního týmu v souvislosti s tématem multidisciplinarity rovněž zmiňuje: „Intervenční centrum organizuje pravidelná setkávání všech různých organizací a subjektů, kde spolu diskutují o postupech v souvislosti s ohroženými osobami... určitě je velmi dobré, že se odborníci na této platformě potkávají a mohou otevřeně hovořit o tom, co funguje a co třeba zase ne...“

Jako důkaz toho, že interdisciplinární spolupráce je skutečně běžnou praxí, alespoň na úrovni pravidelných setkávání, je aktivita Poradního sboru Krajského úřadu Olomouckého kraje, který podněcuje komunikaci mezi různými subjekty ohledně tématu ohrožených dětí.

Pracovnice KÚ pravidelné setkávání poradního sboru popisuje jako prostor pro formální spolupráci i řešení konkrétních obtíží: „...máme takové multidisciplinární seskupení, ve kterém dobře spolupracujeme i s Krajským ředitelstvím Policie ČR... Scházíme se asi 4x ročně a řešíme problémové oblasti týkající se ohrožených dětí... řešíme spíše obecné věci, ale jednou jsme řešili

⁷ <https://www.ssp-ol.cz/intervencni-centra/odborna-pomoc/interdisciplinari-spoluprace>

konkrétní situaci ohledně třecích ploch mezi OSPOD a policií, a tak jsme sezvali všechny pracovníky, kteří řeší problematiku dětí a mládeže a pak jsme se snažili pojmenovávat ty problematické oblasti a hledali jsme řešení...”

O každoročním setkávání interdisciplinárního týmu, který organizuje intervenční centrum, se rovněž zmiňuje vedoucí OSPOD v Jeseníku, ta jej však nepovažuje za užitečné, neboť z jejího pohledu je jednání příliš formální a řeší se obecné věci. Naopak v rámci mezioborové spolupráce s nadšením hovoří o setkávání na místní úrovni, které řeší konkrétní případy, a jeví se jí tak pro její práci s ohroženými dětmi daleko užitečnější.

„Například zrovna nedávno jsme měli toto setkání a bavili jsme se o možnostech prodlužování vykazání, protože jsme dostali zprávu od soudu, že by bylo vhodné ty konkrétní případy vykazání řešit trošku jinak, a tak o tom mluvíme, jestli a co by bylo možné v tom udělat. Samozřejmě jsme spolu v intenzivním kontaktu i při řešení konkrétních případů a předáváme si informace, jestli oběť kontaktovala IC a jak spolupracuje a podobně...” Jde o pravidelná setkávání tří subjektů zainteresovaných do řešení případů DN v Jeseníku (poradna pro rodinu (jehož součástí je intervenční centrum) + organizace, která pracuje s rodinami, OSPOD a zástupci advokátů) přináší příležitost sdílet, jak je nastaven systém péče především o ohrožené děti v Jeseníku.

Poněkud nejednoznačný pohled na úroveň multidisciplinární spolupráce v Olomouckém kraji mezi jednotlivými subjekty přináší výpověď advokátky, která poukazuje jednak na velký rozdíl mezi jednotlivými městy v kraji a jednak vyzdvihuje příklady dobré praxe v kraji Jihomoravském a hl. městě Praha.

„Co se týká multidisciplinární spolupráce, musím říct, že vidím propastné rozdíly mezi jednotlivými městy, protože zastupuji i klienty z jiných částí republiky. Podle mě je nejdůležitější, aby v daném městě (lokalitě) fungovala opravdu kvalitní organizace specializovaná na pomoc obětem domácího násilí a zároveň, aby taková organizace dobře spolupracovala s OSPODy v dané lokalitě, aby se vzájemně respektovaly, scházely se i v rámci vzdělávání, kulatých stolů apod. Mám vynikající zkušenosti např. z Prahy s Locikou, z Brna se Spondeou...”

OSPOD jako koordinátor spolupráce

Téma koordinace a propojování jednotlivých služeb zaangažovaných do práce s ohroženou rodinou přinesla v rozhovoru sociální pracovnice OSPOD v Olomouci jako nabídku a vizi v rámci zefektivnění služeb pro oběti násilí v blízkých vztazích. Ze své praxe si je vědoma skutečnosti, že

klienti jsou často přetížení a zahlceni nabídkami různých podpůrných aktivit a služeb, že se v nich mnohdy přestávají orientovat a nemají kapacitu je efektivně využít. Navíc jednotlivé subjekty o sobě vzájemně často neví a úroveň poskytované péče je velmi různorodá a někdy dokonce protichůdná. Sociální pracovníce přichází s proaktivním názorem, že je nutný koordinátor a průvodce, který jednotlivé služby propojí, a tím pojátkem by měl být přirozeně pracovník OSPOD.

„...jak jsem už říkala, klienti jsou přetížení a nemají sílu všechny služby využít... je přirozené, že sociální pracovník OSPOD by měl být tím koordinátorem... musí je propojit, ať o sobě vzájemně ty instituce ví...“

4. Téma: Policie

„Policie České republiky je jedním z pilířů pomoci obětem domácího násilí, většinou stojí na úplném začátku. V této akutní fázi se stará o ochranu života a zdraví obětí domácího násilí a poskytuje krizovou intervenci, tedy první psychologickou pomoc. Pro eliminaci opakované agrese využívá preventivní opatření vykazání agresora ze společného obydlí na dobu 10 dnů,“ uvádí pplk. Mgr. Martina Petrovičová z ředitelství služby Pořádkové policie Policejního prezidia ČR (Policie, 2024c).

Dobrá praxe: Důraz na odbornou přípravu policie

Jak je patrné z webových stránek Policie ČR (2024a, b, c), tématu domácího násilí je věnována velká pozornost. V oblasti nároků na profesionální přípravu začínajících i zkušených policistů také můžeme konstatovat, že je v souvislosti s domácím násilím kladen důraz na odbornou přípravu a průběžné vzdělávání policistů, které reagují na aktuální potřeby ohrožených osob, alespoň pokud se týká formálních a očekávaných požadavků.

„Každý policista „nováček“ si prochází na začátku své policejní kariéry základní odbornou přípravou a už v této vstupní přípravě na povolání policisty se v několika vzdělávacích modulech učí domácí násilí rozpoznat, definovat a řešit... Dalším stupněm odborného vzdělávání jsou specializační kurzy, do kterých se může policista přihlásit na základě jeho zařazení...“ (Policie ČR, 2024b). *Od dubna 2023 je pro všechny příslušníky Policie České republiky dostupný e-learningový kurz k problematice domácího násilí. Součástí kurzu je rovněž oblast komunikace s oběťmi domácího násilí a dalšími zvláště zranitelnými oběťmi podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů“* (Policie ČR, 2024a).

Realitu odborné přípravy policistů v oblasti DN reflektuje zástupce Policie ČR 2: „Školení řadových policistů pro práci s dětmi, nejen oběťmi DN, ale i dětským svědkem, pachatelem a vůbec dítětem v trestním řízení, je nedostačující. Na zařazení policistů do kurzů se čeká dlouhou dobu, v řádech měsíců...“

Dobrá praxe: Navázaná a dobře fungující spolupráce s metodiky krajských ředitelství policie

Spolupráce s policií podobně jako s OSPOD nebo soudy je nejen v souvislosti s problematikou domácího násilí velmi ožehavým tématem. Participanti jednotně hovoří o individuálních zkušenostech, které se odvíjejí od vzájemných vztahů, velikosti města, zkušenosti nebo proškolení policistů.

V tomto ohledu se například vedoucí OSPOD Jeseník vyjadřuje: „...zkušenost s policií máme vážně dobrou, máme dobré vztahy a známe se... když je potřeba, kontaktují nás... respektují náš názor a vnímám snahu se domluvit... také s krajskou policií máme dobrou zkušenost.“

Sociální pracovnice z krizového bytu v Šumperku má podobnou zkušenost s policií: „...oni opravdu konají, když je potřeba... když tady třeba někdo dělá problémy, přijedou a zasáhnou... máme s nimi tady dobrou zkušenost...“, na druhé straně se sociální pracovnice zmiňuje o zprostředkované zkušenosti s neprofesionálními zásahy policie v okrajových a odlehlých částech regionu: „...v malých obcích to ale někdy bývá problém, oni se tam vzájemně znají, takže i v případě jasného násilí v rodině toho agresora nevykážou... je to složité, chybí jim informace, jak pracovat v případě násilí...“

Rovněž vedoucí Intervenčního centra v Olomouci uvádí, že zkušenost s policií je velmi individuální, nicméně je velmi důležitá pro kvalitní koordinaci služeb směřující k oběti DN, především poukazuje na výbornou spolupráci s metodikem krajského ředitelství policie⁸.

„...spolupráce s policií je pro nás stěžejní, vzájemně spolu komunikujeme, vždy si voláme, když je vykazání, ale záleží na tom, kdo to řeší... máme navázanou výbornou spolupráci s krajským metodikem... obecně si myslím, že se nám podařilo navázat s policií dobrou spolupráci...“

O kvalitní spolupráci s metodikem krajského ředitelství se zmínila i pracovnice KÚ v souvislosti s tématem multidisciplinarity, podařilo se jim přesvědčit metodika, aby se stal součástí poradního sboru a pravidelně s nimi diskutoval témata, týkající se ohrožených dětí.

⁸ V rámci Policie České republiky na úrovni krajských ředitelství policie a jejich územních odborů funguje síť metodiků specializovaných na problematiku domácího násilí a obětí trestných činů.

„Máme dobrý kontakt se zástupcem krajského ředitelství... přesvědčili jsme je pro spolupráci v našem poradním sboru, tak nám jednoho kolegu nominovali... protože oni metodicky řídí ty územní obvody, kde bývá občas problém při řešení některých případů... tak s ním můžeme ty konkrétní situace řešit...“

5. Téma: Soudy

Dobrá praxe: Aktivní a lidské soudkyně v obci Jeseník

Jesenický soud pracuje podle Cochemského modelu, který zajišťuje interdisciplinární spolupráci všech zainteresovaných subjektů v daném řízení. Všichni účastníci sporu, právní zástupci, odbory péče o děti, soud a soudní znalci se snaží zohlednit skutečné potřeby a dobro dětí (srov. Cochem.cz, 2024). Uvedený model je pravděpodobně tedy i platformou pro kvalitní práci soudu, která se vyznačuje angažovaností, respektem a lidskostí, na tomto se shodují hned tři naše participantky.

Vedoucí OSPOD Jeseník reflektuje práci soudu následovně: *„...soudkyně jsou velmi lidské, zajímají se o názor a potřeby dítěte... jsou velmi aktivní, mnohdy si dítě chtějí i samy vyslechnout, je vidět, že jim skutečně záleží na tom, aby rozhodly v jeho prospěch... zpravidla se shodneme na postupech, málokdy jsem v rozporu a respektuji i naše stanovisko.“*

Podobné zkušenosti se soudem v Jeseníku, ale i v Šumperku má i vedoucí IC v Olomouci, participantka se stručně vyjadřuje ke spolupráci se soudy obecně.

„Zkušenosti se soudy jsou individuální, liší se to podle regionu... v Olomouci nemám dobrou zkušenost, ale například soud v Jeseníku pracuje velmi dobře, pružně, používá různé modifikace a dobře uplatňuje Cochemskou praxi... podobně je to i v Šumperku...“ Následně dodává: *„Jsem optimista, když se nám podařilo navázat dobrou spolupráci s policií, podaří se nám to i se soudy...“*

A do třetice názor pracovnice KÚ, která však obecně spolupráci se soudy vnímá pozitivně ve srovnání s vedoucí IC.

„Mám zkušenost i zprávy o dobře navázané spolupráci... soud v Jeseníku pracuje velmi dobře, je flexibilní a otevřený...“

Individuální, spíše pozitivní zkušenosti z pohledu advokátky a sociální pracovnice OSPOD Olomouc

Podobně, jak je nahlíženo na práci policie a OSPOD, také fungování soudů bývá hodnoceno velmi individuálně, nicméně i v tomto ne zcela jednoznačném přístupu převažují pozitivní prvky.

„Tady vidím docela rozdíly, musím např. jednoznačně vyzdvihnout opatrovnické oddělení Okresního soudu v Přerově, kde soudci sami vybízejí k multidisciplinaritě, jsou v oblasti velmi vzdělaní, je pro ně skutečně primární zájem dítěte (advokátka z Olomouce).“

„Zkušenost ze strany OSPOD v Olomouci je různá, když jde o DN, oslovím soudce osobně, vyjednávám, aby to zrealizovali rychle. Domluvím, vysvětlím, zajistím bezpečné a rychlé jednání a soudci to většinou chápou (sociální pracovnice OSPOD Olomouc).“

6. Téma: Prevence

Dobrá praxe: Tým odborníků na půdě školy

Při rozhovoru se sociálním pedagogem ze ZŠ v Přerově bylo zřejmé, že i přes reflektované limity je poradenské pracoviště této školy oprávněným příkladem dobré praxe v souvislosti s řešením, ale i preventivními postupy, zaměřenými na předcházení vzniku i eskalace násilí. Prevence násilí v blízkých vztazích zde probíhá převážně na primární a sekundární úrovni, kterou realizují sami pedagogičtí pracovníci. Jedním ze základních principů, který tým činí pro dítě bezpečným pro řešení tak závažné životní situace, je angažovanost a iniciativa profesionála.

„Děti potřebují vědět, že když se nám svěří, tak s tím budeme něco dělat... že to nezůstane jen u povídání, ale pomůžeme jim... ta iniciativa musí být vždy na straně pedagoga, my musíme aktivně vytvářet prostor pro možnost sdílení.“

Dalším aspektem, o kterém sociální pedagog v souvislosti s řešením DN hovořil, je týmová spolupráce, ať již na úrovni školního poradenského pracoviště nebo s externími odborníky.

„Je pravda, že já to koordinuji, ale podílíme se na řešení všichni, celý tým poradenského pracoviště je angažovaný... a samozřejmě následně spolupracujeme s dalšími odborníky.“

Odborné organizace mimo školu poskytují pedagogickým pracovníkům metodickou oporu při řešení náročných situací v prostředí školy. Celé pracoviště se dobře orientuje v nabízených programech a využívá nejnovější metodické postupy, které jim umožňují přistupovat k dětem v tíživé životní situaci skutečně na vysoké odborné úrovni.

„My hodně spolupracujeme s Locikou... vycházíme také z nové příručky a metodiky, kterou vydala Nadace Sirius... výborné věci dělá i SOFA, je toho poměrně dost, co nabízí právě ve vztahu k ohroženým dětem, třeba teď ten program ‚Všude dobře, doma nejlip‘⁹, který hodně využíváme v prevenci... využíváme film Zuřivec,¹⁰ ke kterému máme i pravidelné supervize...“

7. Téma: Vzdělávání

Dobrá praxe: Výraznější informovanost a zájem o rozvoj odborných kompetencí

Obecná výraznější informovanost a zájem o rozvoj odborných kompetencí na úrovni profesionálů z řad pedagogů, sociálních pracovníků i například policistů, je v oblasti domácího násilí zřejmá. Tento fakt je způsoben mimo jiné zvyšující se dostupností kvalitních odborných materiálů, zaměřených na osoby ohrožené násilím v blízkých vztazích, ať již ve formě nových metodik, příruček, infografiky nebo aplikací¹¹. Významnými organizacemi, institucemi, které se problematikou ohroženého dítěte zabývají a se kterými výrazně spolupracují školská i sociální zařízení, jsou například Centrum Locika, SOFA nebo Nadace Sirius.

Sociální pedagog na ZŠ v Přerově se v rozhovoru zmínil o všech uvedených institucích, které kromě metodických opor poskytují i příležitost rozvíjet kompetence v oblasti řešených témat, sociální pedagog si dobře uvědomuje, že pro zajištění kvalitní pomoci je nutné se stále vzdělávat a být v kontaktu s novými trendy v oblasti práce s traumatizovaným žákem.

„...člověk se pořád musí vzdělávat, hodně velkou oporou nám v tom jsou právě Locika, SOFA nebo Nadace Sirius, vycházíme z jejich metodik a velmi kvalitních odborných materiálů... v současné době hodně využíváme příručku a metodiku od Nadace Sirius...“ V rozhovoru se pedagog opakovaně vracel k aktuálně publikované příručce (jejíž součástí je i metodika) pro pracovníky škol¹², která se věnuje včasné detekci dětí ohrožených týráním, zneužíváním a zanedbáváním. Pracovníkům škol předkládá doporučené postupy na úrovni školy, představuje kompetentní osoby, které ve škole takové situace řeší, informuje, na jaké odborníky je možné se obracet a jakým institucím má škola ohrožení oznamovat a odpovídá na celou řadu otázek, které vzešly od pracovníků škol během výzkumného

⁹ Blíže viz SOFA (2024a)

¹⁰ Blíže viz Zuřivec (2024)

¹¹ Srov. Karta KID, Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí v MSK, aplikace Bright Sky, průběžně aktualizované infografiky, odborné články a metodiky vydávané Centrem Locika, metodiky a nové postupy organizace Society for All (SOFA) – v seznamu zdrojů jsou uvedené odkazy.

¹² Příručka pro pracovníky škol „Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě ve škole – doporučené postupy pro pracovníky škol“.

šetření, které bylo uskutečněno před tvorbou příručky. Součástí příručky jsou vzorová oznámení na OSPOD a Policii ČR, které je možné snadným způsobem vyplnit (Nadace Sirius, 2024).

K situaci na školách se pracovnice KÚ vyjadřuje ve smyslu, že pedagogové jsou již lépe proškoleni a je evidentní i nárůst zájemců z řad učitelů o vzdělávání ve zkoumané oblasti, i když je stále co zlepšovat. Nabídka programů se jeví jako poměrně velká, někdy dokonce natolik, že je těžké se v nich adekvátně orientovat, přesto pracovnice KÚ kvituje, že vznikají cílené a odborně velmi zdařilé metodiky pro práci s dítětem ohroženým domácím násilím nebo syndromem CAN.

„Co se týče škol, tak tam vidím posun... nabízí se jim různé programy a materiály, teď zrovna spolupracují s Nadací Sirius, která vydala novou příručku... myslím, že nabídka je velká, ale je někdy těžké se v nich zorientovat... Nejsou samozřejmě ještě tak daleko jako sociální pracovníci v těch znalostech a dovednostech, ale určitě je to lepší, učitelé se o problematiku více zajímají... vzdělávání pedagogů, jak zacházet a pracovat se žáky, kteří mají takové problémy, je zásadní, vždyť ten učitel je mnohdy první, kdo tomu dítěti může pomoci (pracovnice KÚ).“

Dobrá praxe: Intervenční centrum vzdělává, kde může

IC je v oblasti vzdělávání velmi iniciativní, nabízí prezentaci svých služeb široké veřejnosti i konkrétním cílovým skupinám. Chodí do škol, kde pracovníci IC diskutují se žáky o problematice násilí, nebo školí pedagogické pracovníky, jsou velmi angažovaní ve snaze vzdělávat policii.

Vedoucí IC se ke vzdělávací aktivitě intervenčního centra vyjadřuje poměrně zaníceně: *„Je potřeba být iniciativní hlavně na začátku, abychom o sobě a našich službách dali vědět... je potřeba zaujmout a dát najevo, že se na nás lidé mohou obrátit... potom jsme spíš oslovováni... někdy je samozřejmě nutné vyvíjet aktivitu stále, když vidím, kde je to potřeba, tak tam jdeme... stále jsou slepá místa a tam je potřeba být v nabídce služeb aktivní...“*

Ještě v souvislosti se vzděláváním policie vedoucí IC dodává: *„... snažíme se horeh dolem, mluvíme s nimi neustále, edukujeme, jsme s nimi v kontaktu a pořád se snažíme jim otevírat oči... vzdělávání policistů považují za stěžejní, vždyť oni jsou první na ráně, oni jsou pod náporom emocí a je důležité s nimi pracovat, aby to dokázali zvládnout a nepřenášeli ty emoce na oběti.“*

Vzdělávání policistů a soudců je stále diskutovaným tématem

Kromě výše uvedených snah IC je užitečné zmínit záměr zvyšovat povědomí o domácím násilí na úrovni Krajského ředitelství. Metodici Krajských ředitelství Policie ČR a jejich územních odborů zajišťují nejméně jednou ročně školení pro příslušníky Policie České republiky zařazené v jejích základních organizačních článcích a přicházející při výkonu služby s problematikou domácího násilí a obětí trestných činů do styku. V roce 2021 takto proškolili 4 315 policistů a v roce 2022 9 092 policistů (Policie, 2024a).

Ohledně vzdělávání soudců se pozitivně vyjadřuje advokátka z Olomouce: „*Pokud vím, tak Justiční akademie má opravdu dobré vzdělávání právě i pro opatrovnické soudce, jsou pružní a schopní reagovat na poptávku i na novinky v oboru. Mám informace, že se tématu opatrovnických sporů a DN chce věnovat i Česká advokátní komora v rámci vzdělávání.*“

8. Financování služeb

Dobrá praxe: Podpora Olomouckého kraje směrem k intervenčnímu centru

Podpora ze strany regionálních a místních institucí je pro účinné řešení a prevenci domácího násilí klíčová. Podobně, jako je tomu v kraji Moravskoslezském a Libereckém, tak i Olomoucký kraj je výrazným podporovatelem svého intervenčního centra, to má silné a dobré postavení, jednak z toho důvodu, že téma domácího násilí je obecně aktuální a jednak proto, že IC je v kraji jediné, tudíž nemá žádnou konkurenci v této oblasti. Vedoucí IC vyjadřuje spokojenost s financováním.

Vedoucí IC Olomouc téma financování komentuje následovně: „*Za námi stojí silný zřizovatel, takže i ve chvíli, kdy na sociální služby nešlo tolik peněz, tak to dofinancovává kraj, má to svoje výhody i nevýhody, nicméně, kraj na tuto potřebnost slyší, jsme v kraji jediná, to znamená, že nemáme konkurenci... kraj tedy nemusí ve srovnání se SAS vybírat a rozhodovat, obvykle jsme dobře financováni.*“

Nestabilita financování přináší nejistotu a nestabilitu v kvalitě služby

Nestabilní zdroj financování přirozeně přináší velký pocit nejistoty na úrovni jednotlivců, ale mnohdy je na nich závislá existence celé organizace. Kromě této skutečnosti je dalším dopadem nerovnoměrného a mnohdy nepředvídatelného financování také rozdílnost odměňování ve státních a nestátních institucích a rovněž významné podfinancování bez ohledu na vysokou odbornost pracovníků. Odborní pracovníci v nestátních sociálních službách, respektive závislí na nestabilních

finančních zdrojích, jsou navíc extrémně zatíženi sháněním financí. K této situaci se vyjádřil sociální pedagog na ZŠ v Přerově, který uvedenou finanční nejistotu zažívá jak v souvislosti (s) pozicí sociálního pedagoga ve škole, tak i jako odborný pracovník v nestátní sociální službě. Přiznává, že je to velmi náročné a zatěžující nevědět, co bude příští rok.

„Není to jednoduché, financování přes projekty přináší velkou nejistotu, pořád musíte přicházet s něčím novým a stejně nemáš jistotu, že bude tvůj návrh podpořen. Já to zažívám na sobě tady ve škole, ale vidím to i v druhé organizaci, lidi tam přechází ze služby do služby, nebo se jim služby kumulují, což je zatěžující nebo někdy i kontraproduktivní (sociální pedagog ZŠ Přerov).“

ZÁVĚR

Případová studie dobré praxe v Olomouckém kraji v souvislosti s řešením domácího násilí, jak již z názvu vyplývá, přináší příklady dobré praxe, které jsme se ve čtyřech vybraných krajích (kromě Olomouckého byl zkoumán kraj Moravskoslezský, Liberecký a Karlovarský) pokusili zpřehlednit. Při sběru dat bylo prvotním zjištěním, že hledat a jasně pojmenovat skutečně funkční oblasti není zcela snadné, docházelo spíše k tendencím vidět problematické oblasti. Téměř vždy se v protipólu identifikované silné stránky kraje v souvislosti s řešením problematiky domácího násilí objevil zároveň jeden nebo i více limitů či rizik, především šlo o nedostupnost psychologické a psychiatrické péče pro děti, nedostatečnou kapacitu krizového bydlení, absenci odborných programů pro násilné osoby a nízkou úroveň multidisciplinarity.

Příklady dobré praxe bych ráda uvedla institutem vykázání, který se napříč všemi sledovanými kraji jeví jako dobře zvolená strategie směřující k primární ochraně oběti domácího násilí. O funkčnosti institutu může nepřímě vypovídat i statistika, ve všech čtyřech krajích byl zaznamenán nárůst počtu vykázání.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) v Olomouckém kraji naplňuje v souvislosti s ochranou dítěte ohroženým DN zcela bezpodmínečně účel své existence. Všechny regiony kraje ZDVOP k těmto účelům skutečně využívají.

Za příklad dobré praxe lze jistě také vnímat kroky intervenčního centra, které vedly k pokrytí Olomouckého kraje jeho službami včetně pomoci právníka a psychologa. Intervenční centrum do jisté míry také reprezentuje komplexnost poskytovaných služeb osobám ohroženým DN.

Krizový byt v Šumperku zajišťuje možnost okamžitého ubytování pro ženy nebo osamělé rodiče s dětmi v krizi (např. fyzické nebo psychické týrání, náhlá ztráta bydlení, nečekané životní situace atd.), vzhledem k tomu, že tato služba je v mnohých krajích zcela nebo těžce dostupná, považují ji za velmi dobrou praxi pro osoby, které se ocitají v krizové situaci.

Pozice metodika Krajského ředitelství Policie ČR se v souvislosti s významnou úlohou policistů při jednání s obětí DN jeví jako velmi užitečná. Metodik vytváří efektivní propojení policie a pracovníků intervenčního centra, rovněž významně motivuje policisty k dalšímu vzdělávání.

Existence interdisciplinárního týmu, který se pravidelně setkává a skládá ze zástupců různých stran, které vstupují do řešení násilné situace (policie, OSPOD, justice, sociální služby apod.), se rovněž jeví jako funkční model při řešení DN. Opět se jedná o model, který se vyskytuje ve více krajích.

Fungování jesenického soudu je příkladem dobré praxe, soud jednak využívá Cochemský model, kterým se pravděpodobně inspiruje pro práci s ohroženými dětmi ve všech soudních sporech, pracovnice soudu vystupují ve vztahu k dítěti s velkým respektem k jeho potřebám.

V Moravskoslezském a Libereckém kraji se ukázalo, že se liší pokrytí služeb v závislosti na velikosti a lokaci obce, podobná situace se objevila i v kraji Olomouckém, především v obci Jeseník a v Šumperku. Na druhé straně malá města vytvářela snazší příležitost pro navázání interdisciplinární spolupráce.

Příklady dobré práce bych ráda uzavřela tendencí, která by měla být zároveň absolutní normou a zároveň odrazovým můstkem pro všechny ostatní funkční strategie, bez ní by to nešlo. Jedná se o projev nebagatelizace násilí v rodině s ohledem na dítě, který se projevuje jednak pojetím, že dítě je automaticky obětí DN a jednak při řešení kontaktu dítěte s násilnou osobou.

**T A
Č R**

Tento projekt je financován se státní podporou
Technologické agentury ČR
v rámci programu BETA2

www.tacr.cz
Výzkum užitečný pro společnost

**MINISTERSTVO PRÁCE
A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ**

Zdroje:

- Centrum Locika (2024). *Infografika a články*. Dostupné z: [Infografiky a materiály Centra LOCIKA \(centrumlocika.cz\)](https://centrumlocika.cz)
- Centrum Ostrůvek (2024). Dostupné z: [Hlavní stránka \(centrumostruvek.cz\)](https://centrumostruvek.cz)
- Cochem.cz. (2024). *Děti rozvod zvládnou, když ho zvládnete vy*. Dostupné z: [Cochem.cz – Cochem.cz](https://cochem.cz)
- Elektronický katalog poskytovatelů sociálních služeb Olomouc (2024). *Domácí násilí*. Dostupné z: [Domácí násilí - KPSS Olomouc](https://kpss.olomouc.cz)
- Český statistický úřad. (2021). *Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Olomouckého kraje*. Dostupné z: [Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Olomouckého kraje - 2021 | ČSÚ \(czso.cz\)](https://czso.cz)
- Český statistický úřad. (2023). *Kriminalita v Olomouckém kraji v roce 2023*. Dostupné z: [Kriminalita v Olomouckém kraji v roce 2023 | ČSÚ v Olomouci \(czso.cz\)](https://czso.cz)
- Český statistický úřad. (2024). *Charakteristika Olomouckého kraje*. Dostupné z: [Charakteristika kraje | ČSÚ v Olomouci \(czso.cz\)](https://czso.cz)
- ČOSIV. (2024). *Karta KID pomůže včas rozpoznat ohrožené dítě*. Dostupné na: <https://cosiv.cz/cs/2022/05/02/karta-kid-pomuze-vcas-rozpoznat-ohrozene-dite/>
- Domacinasili.cz. (n.d.). *Další místa pomoci*. <https://www.domacinasili.cz/dalsi-mista-pomoci/>
- Domacinasili.cz. (n.d.). *Statistiky*. Dostupné z: [celoroční statistiky – Domácí násilí \(domacinasili.cz\)](https://domacinasili.cz)
- Krajský úřad Moravskoslezského kraje. (2020). *Metodika doporučených postupů v oblasti procesu ochrany týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí*. Dostupné z: [metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneuživanych-deti-2020.pdf \(msk.cz\)](https://musk.msk.cz/metodika-doporucenych-postupu-v-oblasti-procesu-ochrany-tyranych-zanedbavanych-a-zneuživanych-deti-2020.pdf)
- Marshall, C.; Rossman, G. B. & Blanco, G. (2021). *Designing Qualitative Research*. Seventh Edition. SAGE Publications.
- Nadace Sirius (2024a). *Problematika týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte*. Dostupné z: [Nadace Sirius - Problematika týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte](https://nadacesirius.cz)
- Nadace Vodafone (2024). *Bright Sky CZ*. Dostupné z: [Aplikace Bright Sky CZ | Nadace Vodafone](https://brightsky.cz)
- Policie ČR. (2024). *Statistické přehledy kriminality za rok 2023*. Dostupné na: [Statistické přehledy kriminality za rok 2023 - Policie České republiky](https://policie.cz)
- Policie ČR (2024a). *Domácí násilí*. Dostupné na: [Domácí násilí - Policie České republiky](https://policie.cz)

Policie ČR (2024b). *Domácí násilí (statistiky)*. [Domácí násilí \(statistiky\) - Policie České republiky](#)

Policie ČR (2024c) <https://www.policie.cz/clanek/novy-preventivni-projekt-mluvme-o-domacim-nasili.aspx>

Pontis Šumperk, o.p.s. (2024). *Krizový byt*. Dostupné z: [Krizový byt - PONTIS](#)

Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.

SOFA (2024). *Naše projekty*. Dostupné z: <https://www.societyforall.cz/vypis-projektu>

SOFA (2024a). *Všude dobře, doma nejlip. Nový program prevence násilí v blízkých vztazích*.

Dostupné z: [Všude dobře, doma nejlip. Nový program prevence násilí v blízkých vztazích - Society for all](#)

Středisko sociální prevence (2024). *Domácí násilí*. Dostupné z: [Domácí násilí - Středisko sociální prevence Olomouc \(ssp-ol.cz\)](#)

Středisko sociální prevence (2024a). *Kontakty*. Dostupné z: [Kontakty - Středisko sociální prevence Olomouc \(ssp-ol.cz\)](#)

Zákon č. 273/2008 Sb., zákon o Policii ČR (2022). Dostupné z: [273/2008 Sb. Zákon o Policii ČR \(zakonyprolidi.cz\)](#)

Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí (2024). Dostupné z: [359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí \(zakonyprolidi.cz\)](#)

Zuřivec (2024). Dostupné z: [Film Zuřivec | školení a prevence domácího násilí \(zurivec.cz\)](#)

Seznam zkratek:

BKB Bílý kruh bezpečí

CAN Syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte

DN Domácí násilí

IC Intervenční centrum

KÚ Krajský úřad

LOM Liga otevřených mužů

MSK Moravskoslezský kraj

OSPOD Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

OČTR Orgány činné v trestním řízení

PČR Policie České republiky

PMS Probační a mediační služba

SAS Sociálně aktivizační služby

ZDVOP Zařízení pro okamžitou pomoc dětem

**T A
Č R**

Tento projekt je financován se státní podporou
Technologické agentury ČR
v rámci programu BETA2

www.tacr.cz
Výzkum užitečný pro společnost

**MINISTERSTVO PRÁCE
A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ**

**OSTRAVSKÁ
UNIVERZITA**